

O govovima otoka Paga

(Silvana Vranić, *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu*, 1. FONOLOGIJA, Matica hrvatske Novalja, Rijeka 2002, 151 str.)

Otok Pag bogato je povijesno-jezično vrelo. Njegova se povijest može iščitavati iz toponima predromanskoga, romanskoga i slavenskoga podrijetla; u prošlosti je poznat i pod nazivima Kissa, Insula Novalia, Insula Loni. Rodni je otok hrvatskoga jezikoslovca Bartula Kašića bio naseljen još za mlađega kamenoga doba; otok je živio pod vlašću Rima, za prodora istočnogotskih plemena te za Slavena, Avara i Hrvata. Uz geografske i druge povijesno-demografske odrednice uvod je to u jezični prikaz *Govora sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu* Silvane Vranić.

Prikaz paških govora započinje pregledom dosadašnjih recentnih radova o govovima otoka Paga. Autorica te radove dijeli u tri skupine s obzirom na to bave li se oni samo paškim govovima, paškim i drugim čakavskim govovima ili se u njima primjeri iz paških govora navode npr. kao potvrda zaključaka o nekim značajkama čakavskoga narječja. Iznose se za paške govore bitne značajke i zaključci o njima te se problematizira njihov sadržaj. Na temelju sintetizirana prikaza sviju dosadašnjih dijalektoloških istraživanja i klasifikacija govora na otoku Pagu, Silvana Vranić na fonološkoj (i morfonološkoj) razini razlučuje paške govore. Iznoseći najprije u dijalektološkoj literaturi uobičajenu hijerarhijsku rangiranost pri klasifikaciji organskih idioma (mjesni govori, skupine govora, tipovi govora, poddijalekti, dijalekti) u opisu se paških govora odlučuje za termin makrosustav. On označuje cjeline višega ranga

od skupine govora i tipova govora, a nižega ili drukčijega ranga od ranga poddijalekta ondje gdje se očituje kontaktna situacija, bilo npr. različitih dijalekata istoga narječja ili dijalekata najmanje dvaju narječja, bilo dijalekata različitih jezika. Paške govore autorica klasificira u dva makrosustava: čakavski sjeverozapadni makrosustav i štokavski jugoistočni makrosustav, zbog njihova teritorijalnoga smještaja (jedan je na sjeverozapadu, a drugi na jugoistoku otoka Paga) i zbog kontaktne situacije čakavskoga ikavsko-ekavskoga dijalekta kao posljedice migracija. Kao zaseban se unutar jugoistočnoga paškoga makrosustava izdvaja govor Povljane. U njemu se preklapaju čakavski ikavsko-ekavski i štokavski ikavski sustav. Među jezičnim primjerima koji to potvrđuju jesu i oblici glagola *biti* koji služe za tvorbu kondicionala; oni su ujednačeni na oblik *bi*, dok je čakavski oblik *bite* za 2. l. mn. zadržan.

Sjeverozapadni se paški makrosustav dijeli na četiri mikrosustava, koja čine govori: 1. Paga i Košljuna, 2. Metajne, Zubovića i Kustića, 3. Kolana, Mandri i Šimuna, 4. Novalje, Stare Novalje, Luna i zaselaka.

U jezičnoj se analizi sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu izdvajaju najprije zajedničke općečakavske fonološke značajke najvišega ranga razlikovnosti: zamjenica *ča* i njezini kompoziti, tendencija jake vokalnosti, čakavska dvojnost zamjene protojezičnoga /e/, refleks starojezičnoga /e/, akcenatski sustav (naglašena duljina silazne intonacije, naglašena kraćina silazne intonacije, nenaglašena duljina u prednaglasnome položaju, nenaglašena kraćina), tipična čakavska osnovica suglasničkoga inventara. Nakon tih značajki slijedi analiza zajedničkih fonoloških zna-

čajki nižega ranga razlikovnosti, primjerice metateza ili redukcija inicijalnoga /v/ u suglasničkoj skupini, rotacizam u prezentskoj osnovi glagola *moć*, prijelaz dočelnoga -m u -n. Pojedinačno se dalje razlučuju jezične značajke svih četiriju mikrosustava unutar sjeverozapadnoga makrosustava navedenih govora; daju se opisi njihova suglasničkoga, samoglasničkog i prozodijskog inventara i distribucije. Posebno mjesto u odnosu na druge govore sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu imaju mjesni govori Paga i Košljuna (prvoga mikrosustava) koje ponajprije izdvaja pojava cakavizma.

Jezični se mikrosustavi u sklopu sjeverozapadnoga paškoga makrosustava stavljaju u suodnos. Izdvajaju se općečakavske jezične značajke zajedničke svim sjeverozapadnopaškim mikrosustavima, zatim one svojstvene samo nekima od tih mikrosustava, značajke ikavsko-ekavskoga dijalekta u svim govorima te značajke rubnoga ikavsko-ekavskoga poddijalekta od kojih su jedne ponovno svojstvene svima (npr. duljenja kratkoga akcenta u unutrašnjem i finalnom zatvorenom slogu), a druge samo nekima mikrosustavima (npr. samoglasnik /i/ s artikulacijom pomaknutom prema sredini usne šupljine, koji je intenzivniji u prvome mikrosustavu, a u sklopu trećega dosljedniji u govoru Šimuna).

Izdvajajući zasebnosti među govorima sjeverozapadnoga paškoga makrosustava autorica ih klasificira na južni tip govora (prvi i drugi mikrosustav), interferentni tip (treći mikrosustav) te na sjeverni tip govora (četvrti mikrosustav). U interferentnome tipu govora (Kolan, Mandre i Šimuni) preklapaju se jezične posebnosti koje inače polariziraju govore Paga, Košljuna, Metajne, Zubovića i Kustića kao južni tip

sjeverozapadnoga makrosustava govora na otoku Pagu te govore Novalje, Stare Novalje, Luna i zaselaka kao sjeverni tip sjeverozapadnoga makrosustava govora na otoku Pagu. Kao prilog kompleksno razrađenu jezičnomu prikazu sjeverozapadnoga paškoga makrosustava na kraju se donosi devet ogleđa govora (transkribirani tonski zapisi izvornih govornika) i dvije karte.

Rasprava *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu* metodološki je koncipirana tako da se jezični makrosustavi i mikrosustavi mogu pratiti usporedno, što omogućuje usporedbu potvrđenih jezičnih činjenica, drukčijih realizacija ili posebnih jezičnih osobitosti u tim govorima. U iscrpnim se podrubnim bilješkama jezični prikaz govora sjeverozapadnoga paškoga makrosustava zaokružuje i jezičnopovijesnim činjenicama, autoričnim opservacijama i problematiziranjem materijala prethodnih istraživanja. *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu* daju potpunu dijalektološku sliku dosad parcijalno istraživana jezičnog areala, čime pronalaze važno mjesto u recentnoj dijalektološkoj literaturi najnovijega datuma.

Irena Drpić